

KREMNIČKÁ MINCOVŇA NA STRÁNKACH DOBOVEJ TLAČE V OBDOBÍ ROKOV 1938/1945

KREMNICA MINT ON PAGES OF PERIODICAL PRINTING IN THE PERIOD 1938/1945

Lukáš Volentier

Katedra histórie, Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

slovenské dejiny, 2. ročník, denná forma štúdia

lukas.volentier@umb.sk

Školiteľ: **doc. PhDr. Peter Mičko, PhD. (peter.micko@umb.sk)**

Kľúčové slová

mincovňa, peniaze, mince, Kremnica, Slovenský štát

Key words

mint, money, coins, Kremnica, Slovak State

Rok 2018 priniesol mnoho dôležitých výročí, ako hlavné je samozrejme možné chápať vznik ČSR v roku 1918, z ďalších významných rokov možno spomenúť roky 1938, t. j. Mníchovskú dohodu a Viedenskú arbitráž, ďalej rok 1948 a nástup komunistickej moci v ČSR. Z pohľadu mesta Kremnica sa trochu pozabudlo na rok 1328, keď 17. 11. udelil panovník Karol Robert tomuto mestu mestské práva, ktoré hovoria aj o právach ťažiť zlato a o práve na zriadenie mincovne. Vzhľadom na svoju polohu, nachádzalo sa nad mnohými výnosnými zlatými žilami, si kráľ veľmi dobre uvedomoval potenciál tejto oblasti, a preto okrem kutacieho práva dal aj pokyn na zriadenie mincovne. Tá už nasledujúci rok vyprodukovala mince ako dukáty, groše a mnohé ďalšie. Vďaka týmto minciam sa podarilo panovníkovi stabilizovať hospodárstvo Uhorska, no nielen to, najmä zlaté kremnické dukáty sa stali hodnotným a uznávaným platidlom po celej Európe. Podnik sa postupom času stal najväčšou Uhorskou mincovňou, produkoval mince prakticky pre celú strednú Európu. Nástupom korunovej meny bolo prvenstvo odstúpené dodnes pracujúcej Viedenskej mincovni a je potrebné uviesť, že táto mincovňa bola založená podstatne neskôr, v roku 1780.

Po rozpade monarchie mali obe mincovne obrovské problémy, keďže po vzniku ČSR nebolo celé územie pod kontrolou novej vlády. Maďarskou vládou bolo postupne odvezené všetko, čo malo nejakú cenu, počnúc mincami a drahými kovmi až po obrovské raziace stroje. Mincovňa teda prakticky disponovala len menej hodnotnými strojmi a veľmi cenným archívom, pretože tieto časti nestihli odviezť. Obdobie ČSR síce znamenalo pre spoločnosť veľkú zmenu smerom k demokracii, no pre mincovňu nastalo asi najťažšie existenčné obdobie práve v dvadsiatom storočí. Mnoho politikov malo v pláne vybudovať veľkú mincovňu v Prahe, aby bolo všetko pod priamou kontrolou, veď podnik v strede Slovenska bol až príliš vzdialený od centrálného riadenia. Preto sa objavil plán na presun celého podniku alebo aspoň výroby mincí, ktoré chcel mať štát pod priamou kontrolou. Táto iniciatíva sa v okolí Kremnice nestretla s porozumením. Samotné mesto si veľmi dobre uvedomovalo vzniknutý problém. Región by týmito krokmi prišiel o hlavného zamestnávateľa, mesto preto ponúklo štátu príspevok až vo výške 30-tisíc korún, ak podnik zostane v Kremnici. Po dlhšom období neistoty sa štát nakoniec rozhodol podnik zachovať. Tým sa konečne mohlo pristúpiť k obnove podniku a razbe nových mincí pre ČSR. Mince z obdobia monarchie stále kolovali v obehu, štát ich nemal ako kontrolovať a to viedlo k negatívnym ekonomickým javom v krajine. Prvá minca bola vyrazená až v roku 1921, ale osud mincovne nebol istý ani v tomto období. Posledné snahy o presun do Prahy sa objavili po veľkej hospodárskej kríze v tridsiatych rokoch. Mincovňa dlhodobo stávala na svojej histórii, ale aj kvalite výroby, no politické zmeny na konci roka 1938 priniesli nielen zmeny na politickej scéne, ale aj zmeny v podniku.

Tento príspevok má priniesť pohľad na dobovú tlač, ktorá spomína mincovňu v období od septembra 1938 až do konca roku 1945. Atypické určenie príspevku od septembra 1938 je z dôvodu poukázania práve na zmeny spôsobené mníchovskou dohodou a následne Viedenskou arbitrážou, ktoré následne vyústili do rozpadu ČSR na Slovenský štát a Protektorát Čiech a Moravy. Udalosti druhej svetovej vojny priniesli ďalšie výzvy, ktorým podnik čelil.

1. Rozpad ČSR a vznik Slovenského štátu (1)

Prvé správy zo sledovaného obdobia sa objavili v septembri roku 1938, viaceré denníky podali oslavné správy o plánovanej razbe pamätnej 20-korunovej mince pri príležitosti 20. výročia vzniku ČSR. Mincovňa prijala všetko potrebné pre výrobu a následne plánovala so začatím razby. Štát si naplánoval vyraziť 2,5 milióna kusov mincí. (*Ludová politika*, roč. XIV, č. 12, s. 4) Tie mali byť z veľkej časti vyrazené a dodané do pobočiek Československej národnej banky najneskôr do 28. 10., aby následne mohli byť tieto mince dostupné širokej verejnosti. Krátka správa o plánovanej razbe týchto mincí sa objavila vo viacerých denníkoch (*Slovenský denník*, roč. XXI, č. 209, s. 7). Žiaľ, už spomínané udalosti z 30. septembra daného roku zastavili akékoľvek práce na razbe mincí pre štát. (AMK-1276/38, Archív mincovne Kremnica SD 655) Mníchovská dohoda oklieštila ČSR o Sudety a územie Petržalky a Devína.

Postupom času nastalo pre mincovňu ťažké obdobie, štát zakázal razbu medailí a odznakov zo štátnych drahých kovov pre súkromný sektor. Ak by napriek tomu mal niekto záujem o razbu, musel v predstihu dodať drahé kovy na spracovanie. Celkovo podnik týmito krokmi prišiel o nemalé finančne prostriedky, ktoré mohli byť použité na plánovanú obnovu podniku. (AMK-6229/38, Archív mincovne Kremnica SD 659) Okrem straty lukratívnej zákazky boli v mincovni zakázané turistické prehliadky z dôvodu obáv o cielené poškodenie, respektíve zničenie podniku. Tento krok sa stretol zo strany mesta Kremnice s veľkou nevôľou. Mesto malo eminentný záujem o sprístupnenie týchto priestorov pre domácich, ale najmä zahraničných turistov, v ktorých mesto videlo veľký ekonomický potenciál. (*Slovák*, roč. XXI, č. 112, s. 12) Toto rozhodnutie sa nepáčilo aj Slovako-touru, ktorý sa snažil u príslušných ministerstiev vybaviť úpravu predpisov, čo by umožnilo sprístupnenie mincovne a ostatných zaujímavých miest v Kremnici. Ministerstvo si uvedomovalo dôležitosť cestovného ruchu, no obavy nedovolili umožniť úplný vstup do niektorých strategických miest podniku. Po tomto veľmi kritickom článku došlo aspoň k zmierneniu opatrení – vstup bol dovolený aspoň občanom vlastného štátu. Tento stav pretrvával aj v roku 1939, teda po vzniku Slovenského štátu. V novinách sa dočítame o veľkej kritike štátu. Tá pochádzala od rozhorčenej anglickej skupiny, ktorej bola odopretá návšteva mincovne a miestnej hydrocentrály, nachádzajúcej sa v banskom diele pod mestom. Skupina po negatívnej skúsenosti ihneď opustila krajinu. Hospodárstvo štátu tým nepriamo prišlo o financie, ktoré mohli plynúť z ich pobytu na Slovensku do štátneho rozpočtu. Článok pôsobí útočným postojom, propagandisticky je za hlavného vinníka určená bývalá pražská vláda, ktorá bola v danom období prezentovaná negatívne. Medzi ľuďmi sa navyše šírili nepravdivé informácie, že vláda Slovenského štátu v priestoroch mincovne zriadila zbrojovku, a mnohé ďalšie fámy. Je potrebné zdôrazniť, že mincovňa bola od nepamäti chápaná ako strategický podnik a štát, či už ČSR, alebo Slovenský štát, si jasne uvedomoval jej dôležitý význam. Zákaz predaja drahých kovov a upravený vstup pre turistov do mincovne znamenalo stratu príjmov a dobrého mena podniku, avšak možno povedať, že tieto opatrenia nemali doposiaľ vážny vplyv na fungovanie podniku.

Postupom času však prišlo k rozpadu ČSR a vznikli dva samostatné štáty. O mincovňu sa vo veľkom začína zaujímať tlač až v máji roku 1939, keď sa opisovala pripravovaná razba 5-korunovej mince z niklu v celkovom náklade až 25 miliónov kusov. Na minci mal byť vyobrazený orol držiaci zväzok prútov a na prsiach mal mať slovenský štít, okolo tohto výjavu mal byť zobrazený nápis „Päť korún slovenských“ a na zadnej strane podobizeň Andreja Hlinku s heslom „Za boha život, za národ slobodu“. (*Slovák*, roč. XXI, č. 98, s. 8) Pomerne veľký náklad bol odôvodnený zákonom o vzniku ceduľovej, respektíve národnej banky. Štát požadoval vydanie mincí tak, aby na jedného obyvateľa pripadlo 250 korún. Pri realizácii razby tejto mince došlo k zmene návrhu, bol odstránený orol a zostal len štátny znak. Ďalšie mince väčších nominálov mali byť vyrazené zo striebra a podľa článku v čo najkratšom čase.

2. Prvé mince nového štátu

Prvá minca Slovenského štátu uzrela svetlo sveta 21. 6. 1939, tejto pamätnej chvíli sa venovalo viacero periodík. Týždenník *Nový Svet* dokonca viackrát v danom období s pátosom spomína na túto pamätnú chvíľu. Celý proces výroby mince sa od jej návrhu až po razbu realizoval priamo v priestore podniku, čo bolo v mnohých periodikách hodnotené veľmi pozitívne, pretože sa ušetrilo veľké množstvo finančných prostriedkov. Razilo sa na niklové platničky dodané z továrne Sandrik v Dolných Hámroch. (AMK-2079/39, Archív mincovne Kremnica SD 666) Na slávnostnom akte razby mincí sa zúčastnil samotný minister financií Dr. Mikuláš Pružinský. Ten sa okrem návštevy podniku zúčastnil aj slávnostného obeda na Skalke v Kremnických vrchoch. Okrem mincí z niklu vyrazila mincovňa dva zlaté odražky v rýdzosti 987/1000 o váhe 14 g určené pre ministra financií Pružinského. (*Nový svet*, roč. XIV, č. 32, s. 4) Tá mu bola odovzdaná v pamätný deň začatia razby mincí. Druhá minca bola určená priamo pre ministerského predsedu Dr. Jozefa Tisa. Okrem zlatých mincí mincovňa vyrazila aj štrnásť kusov strieborných mincí v rýdzosti 987/1000 o váhe 7 gramov, tie boli určené ako dar pre ministrov a vysokých pohlavárov Slovenského štátu. Mince boli zvlášť vyfakturované objednávateľovi, ktorým bola SNB. Tá previedla drahé kovy na mincovňu zo svojich zásob. Na pamiatku prvej razby bolo prvých päť kusov mincí zaslaných do Národného múzea v Bratislave a na raziaci stroj, ktorý vyprodukoval tieto mince, bola osadená pamätná tabuľka. (AMK-2080/39, Archív mincovne Kremnica SD 666) Spomínaná tabuľka sa dnes nachádza v Múzeu medailí a mincí v Kremnici. Tento slávnostný akt akoby kopíroval rok 1921, kde pri príležitosti razby prvej dvadsaťhalierovej mince ČSR bola osadená pamätná tabuľka, ktorá je dodnes na raziacom stroji Kremnickej mincovne. Tento akt mal ukázať, že aj Slovenský štát bol schopný v takom krátkom čase vyprodukovať vlastné mince a tým postupne zatrieť odkaz ČSR.

Až do novembra roku 1939 sa veľká pozornosť podniku nevenuje. Až denník *Slovák* publikoval viaceré vydania venované jednotlivým mestám Slovenského štátu. Jedným z nich bola aj Kremnica, ktorá sa pýšila svojou mincovňou. V článku sa opisovala razba mincí pre štát, ktorej opis bol celkom zaujímavý: „Slovenský peniaz v očiach slovenského človeka nie je len bežné platidlo. Pri pohľade naň vybaví sa všetkým zápasu a boje našich predkov o získanie politickej, kultúrnej a hospodárskej moci nad vlastným národom. Šťastné naše pokolenie dočkalo sa tohto spravodlivého víťazstva zásluhovo našich národných buditeľov a vodcov, na čele s nesmrteľným Andrejom Hlinkom a prvým prezidentom Slovenskej republiky dr. Jozefom Tisom. Dnes ako samostatný štát razíme si mince sami pre seba.“ (*Slovák*, roč. XXI, č. 273, s. 19) Článok ďalej ospevuje slovenské mince, ktoré sa vyrábali z kovov výlučne domácich, pri 5- a 10-halierových minciach ponúka správu o zliatine tombak, tá predstavuje 92 % čistej medi a 8 % čistého zinku. Strieborné mince sa plánovali raziť po vzore západných mincovní a spomína sa aj bývalá ČSR – tu, samozrejme, Slovenský štát nemohol zaostávať. Navyše striebro v rýdzosti, z akej sa mince následne razili, je až do dnes často v skvelom stave, nezoxidované a v kvalite, akoby len pred pár dňami opustilo priestory podniku. Časť článku o plánovanej razbe ďalej zahŕňa razbu jedno- a dvojkorunových mincí. Propaganda z daného príspevku priam srší a je potrebné povedať, že ďalšia časť opisujúca výrobu neponúkne ani jedno negatívne slovo na mincovňu. Záver článku nezabudne spomenúť, že mincovňa nepracuje len pre štát, ale aj pre súkromný sektor, ktorému ponúkala napr. elektrolytické rozlučovanie drahých kovov, razbu medailí, príležitostných manifestačných odznakov, športových trofejí a iných výrobkov. V plánoch, ktoré tu boli opísané, prišlo postupom času k výrazným zmenám. Za prvé namiesto razby strieborných desaťkorún bola urýchlená razba jednokorunových mincí, ktoré sa už na Silvestra roku 1940 dostali do obehu. (*Slovák*, roč. XXII, č. 308, s. 3) Ďalšie problémy boli spôsobené postupným nedostatkom niektorých kovov v dôsledku vojny, preto k razbe päťhalierovej mince z plánovaného tombaku neprišlo a bol použitý lacný, a pre mince nie celkom vhodný, zinok. Pri päťhalieriaku našťastie došlo len k zmene kovu. no pri dvojkorunovej minci došlo k úplnému zastaveniu realizácie razby. Táto minca sa dodnes dochovala len v niekoľkých skúšobných razbách.

3. Slovenský štát ďakuje

Ďalšia časť článkov v sledovanom období neustále žiadala občanov, aby prispeli na štátny poklad. Dôvodom pre vyhlásenie zbierky sa stala skutočnosť, že štát nemal prakticky žiadne drahé kovy, a tým stratil možnosť ekonomicky upravovať vlastnú menu. Mincovňa slúžila nielen ako miesto pretavovania drahých kovov, ale zohrala aj omnoho dôležitejšiu úlohu. Tou bola razba prsteňov z nehrdzavejúcej ocele s nápisom „Slovenský štát ďakuje“. Propaganda viackrát v článkoch žiadala obyvateľov: „darujte svoje zlaté prstienky vlasti na oltár vlasti – na zlatý poklad svojej vlasti.“ (Slovák, roč. XXII, č. 169, s. 5) Týmto krokom autori článkov apelovali na akúsi občiansku povinnosť darovať zlato štátu. Pri darovaní viac ako 100 korún dostali darcovia už spomínaný prsteň, ktorý však štát vyšiel len na 2 koruny. Je potrebné povedať, že po prvotnej eufórii prišlo sklamanie a mnoho problémov. (Gardisita, roč. III., č. 29, s. 7) Spomenúť možno napríklad nedodržanie dodacích lehôt alebo zlú distribúciu rôznych veľkostí prsteňov. Tu SNB udávala, že filiálka v Nitre dostala len veľké prstene a v Prešove ich mali enormný prebytok. Pod váhou týchto skutočností žiadala SNB začiatkom roka 1940 o zastavenie distribúcie prsteňov z mincovne. Zvyšné prstene sa mali odoslať do SNB Bratislavy, kde mali byť prerozdelené. Navyše ani pre štát nedopadla táto zbierka podľa očakávaní a vyzbieralo sa omnoho menej prostriedkov, ako sa plánovalo. Týmto skutočnostiam sa už v žiadnom periodiku nikto nevenoval.

Prezentácia mincovne sa nepriamo spomína vo viacerých denníkoch, poväčšine v spojitosti s návštevou významnej osobnosti v Kremnici. Ako prvé možno spomenúť nakrúcanie podniku začiatkom roku 1941 spoločnosťou Wienfilm. Tieto zábery mali slúžiť na prezentáciu podniku v zahraničí, najmä v nemecky hovoriacich krajinách. Štát síce spočiatku váhal, no nakoniec bolo povolené filmovanie podniku s jedinou podmienkou, aby nedošlo k natáčaniu detailov výroby. Štát si chcel takto uchrániť výrobné tajomstvá pred priemyselnou špionážou. Toto filmovanie sprostredkoval a následne naň dohliadal Úrad propagandy. Mincovňu spolu s filmármi navštívil aj nemecký vyslanec, ktorý po dvoch strávených hodinách v podniku z neho spokojne odišiel a ako opisuje zápisnica, prisľúbil propagáciu podniku v Nemecku. Za ďalšiu nepriamu zmienku v tlači možno spomenúť návštevu ríšskeho ministra vnútra Dr. Wilhelma Fricka. V septembri roku 1941 navštívil mestá ako Levoča, Brezno a Banská Bystrica, odkiaľ následne putoval do Kremnice. Po príchode do mesta a splnení si protokolárnych povinností, napr. verejné pozdravenie obyvateľov na miestnom námestí, sa sprievod vybral na radnicu, kde bola pripravená prezentácia mincí a medailí, ktoré vyprodukovala mincovňa. (Gardista, roč. III, č. 205, s. 3) Ako ďalšiu zmienku možno spomenúť slávnostné otvorenie nemocnice v Kremnici v roku 1943. V slávnostný deň sa zišlo veľké množstvo ľudí, aby mohli vidieť prezidenta dr. Jozefa Tisa a ďalších pohlavárov štátu. Pri tejto príležitosti bolo prezidentovi odovzdaných viacero darov. Aj mincovňa si pripravila dar pre prezidenta. Ten dostal plaketu s reliéfom jeho rodného domu vo Veľkej Bytči a sadu vzácnějších výrobkov podniku. (Gardista, roč. IV, č. 198, s. 1 – 2) Tieto a mnohé ďalšie kroky postupom času prinášali mincovni objednávky najmä zo strany súkromného sektoru. Je potrebné podotknúť, že mincovňa už za čias ČSR trpela nedostatkom objednávok od štátu, keďže jej kapacita bola dimenzovaná na omnoho väčšie počty razených mincí. Tento problém, samozrejme, pretrvával a nebyť veľkých objednávok medailí a odznakov od súkromného sektoru, mincovňa by nedokázala fungovať.

4. Krádeže v mincovni

Okrem pozitívnej reklamy sa na stránkach dobovej tlače dočítame aj o negatívnej reklame, napríklad denník *Gardista* a *Slovák* opisujú zatknutie Ondreja Majera, narodeného 7. 3. 1899 v Hornej Vsi okres Kremnica. Pracoval v Kremnickej mincovni ako robotník, z podniku odcudzil 1,176 kg zlata v hodnote 98 870 korún. Zatknutý pôsobil v mincovni v oddelení výkupňa, kde sa pretavovalo zlato a následne lialo do foriem. Odtiaľto si obžalovaný podľa vyšetrovacej správy postupne nerušene od januára roku 1942 odnášal malé zlomky zlata. (Gardista, roč. IV, č. 211, s. 5) Tie následne sám preniesol do modelárne a tam si ho spracoval. Zlato potom predal miestnemu majiteľovi pohostinstva za sumu len 19-tisíc korún. Zlato postupne putovalo od jedného k druhému a každý, kto ho predával, si podľa denníka dobre zarobil. Po zákroku úradov skončili všetci obžalovaní vo väzbe.

Samotného Majera odsúdili na rok a štyri mesiace odňatia slobody a zvyšní komplici dostali tresty v rozmedzí štyri až tri mesiace. (*Slovák*, roč. XXIV, č. 186, s. 6)

V tlači sa ešte raz objavil odkaz na túto krádež, vyšlo najavo, že jeden z ďalších zapletených do tejto kauzy sfalšoval vysvedčenie žida Gemaiera z Banskej Bystrice a vydával sa za bývalého pracovníka mincovne. Vďaka tomuto potvrdeniu získal ďalšiu prácu, kde odcudzil niekoľko predmetov, ako napríklad veľkú debnu s čajom. A aj tu došlo po prešetrení štátnymi orgánmi k zatýkaniu. (*Gardista*, roč. V, č. 98, s. 5) Z pohľadu mincovne prišlo k zneužitiu dobrého mena podniku. Tieto kriminálne činy síce spôsobili v podniku na istý čas sprísnenie kontrol, najmä na oddelení spracovania drahých kovov, no okrem zmedializovania týchto prípadov to nemalo žiadny veľký vplyv na dobré meno podniku.

Počas apríla roku 1943 postupne začína aj mincovňa pociťovať straty objednávok zo strany súkromného sektoru. Nebyť v tajnosti pripravovaného SNP a priamej intervencie guvernéra SNB Imricha Karvaša, mincovňa by iste dopadla omnoho horšie. Z opatrení možno spomenúť zriadenie skladu zlata a iných drahých kovov v priestoroch podniku. Taktiež urýchlenu razbu veľkého počtu strieborných mincí, ktoré poväčšine zostali v priestore stredného Slovenska. Tieto kroky zachránili veľké množstvo drahých kovov pred odsunom do Nemecka. Posledná zmienka, v ktorej sa spomína mincovňa, je v článku venujúcemu sa cestovnému ruchu v okolí mesta Kremnica z februára roku 1944. Článok spomína v skratke históriu a súčasný stav, v inej časti textu boli opätovne verejnosti ponúknuté výrobky mincovne pre súkromných odberateľov. (*Slovák podnikník*, roč. VI, č. 9, s. 2) Od leta roku 1944 sa v dobovej tlači prakticky neobjavujú žiadne veľké správy o podniku. Je potrebné si uvedomiť, že mincovňa sa od prvých dní povstania nachádzala na povstaleckom území a bola priamo pod kontrolou obnovenej SNR so sídlom v Banskej Bystrici. Okrem razby už spomínaných strieborných mincí sa v podniku vyrábali napríklad aj pracky na opasky, medaily, odznaky a gombíky. Poväčšine tieto výrobky objednávala od mincovne armáda. Ku koncu SNP bolo z mincovne evakuované veľké množstvo drahých kovov, ktoré sa podarilo dostať do Ruska. Navráteniu zlata sa venovala periodická tlač v roku 1947, t. j. mimo sledovaného obdobia. (ANBS, f. SNB, administratívny odbor Nútený odsun (evakuácia) drahých kovov zo Štátnej mincovne, SD 342)

5. Koniec SNP a obnova podniku

Potlačenie SNP prinieslo pre mincovňu ťažké obdobie. Samotný podnik bol obsadený nemeckými jednotkami, ktoré si z priestoru podniku spravili sklad a priestor na nabíjanie akumulátorov. Razba mincí pre štát prebiehala len veľmi sporadicky a razilo sa len to, čo bolo nevyhnutne potrebné. (ANBS, f. SNB, administratívny odbor Nútený odsun (evakuácia) drahých kovov zo Štátnej mincovne, SD 342) O razbe medailí a iných výrobkov podniku pre súkromný sektor sa už vôbec neuvažovalo. Na začiatku roku 1945 bol podnik v útlme a pod rúškom tajnosti sa pripravoval odsun celého strojného zariadenia podniku do Nemecka, kde mal pomôcť k víťazstvu Tretej ríše. V marci boli z podniku najprv odnesené drahé kovy, ktoré putovali rovno do Ríše. Ďalším krokom bolo odmontovanie strojného zariadenia podniku. To bolo následne naložené do vagónov a vypravené smerom na Žilinu. Našťastie pre podnik bol tento vlak z dôvodu presunu vojenských jednotiek uskladnený na stanici v Žiline a po skončení vojny sa vrátili až 2/3 odvezených zariadení a materiálov. Čo ostalo v priestoroch mincovne, malo byť zničené deň pre odchodom nemeckých vojsk z priestoru Kremnice. Nemecké jednotky nástražnými systémami zničili to, čo nestihli odniesť. A tak sa z plne fungujúcej mincovne stala len ruina. Kremnické námestie bolo taktiež zničené. Podnik sa postupne podarilo obnoviť. Z veľkej časti za to môže prijatie Košického vládneho programu, v ktorom bola mincovňa označená ako strategický podnik. Obdobie konca Slovenského štátu a udalosti v mincovni sa na stránkach dobovej tlače neobjavili z propagandistických dôvodov.

Obnovená ČSR začína postupne mincovňu spomínať najmä z pohľadu plánovanej zmeny platidiel. Je potrebné podotknúť, že na území obnovenej ČSR platilo až sedem rôznych mien a tento stav bol pre štát a jeho ekonomiku neúnosný. Preto bol vyvinutý enormný tlak, aby bol podnik čo najskôr obnovený. (AMK-371/44, Archív mincovne Kremnica SD 680) Prvými výrobkami obnovenej mincovne boli medaily k prvému výročiu SNP, ktoré spomína aj denník *Pravda*. Celkovo sa však

mincovni v danom období venuje omnoho menšia pozornosť v porovnaní s obdobím počas existencie Slovenského štátu.

6. Záver

Text zhrnul, ako sa na podnik pozerali v dobovej tlači v rôznych sledovaných obdobiach. Úspešnosť prezentácie podniku Úradom propagandy a dobre mierená reklama priniesla ovocie najmä v roku 1941 až 1942, keď podnik vyprodukoval veľké množstvo medailí a odznakov pre súkromných odberateľov, tie sa dnes vynímajú v numizmatických alebo faleristických zbierkach. Je však na škodu, že aspoň z časti nepretrvala hrdosť na výrobky vyrobené na Slovensku. V dnešnom období akosi nevieme úspešnejšie prezentovať podnik, ktorý pracuje s malými prestávkami už od roku 1328. Iné krajiny by na tejto značke stavali, no u nás k tomu zatiaľ nedošlo. Veď v dnešných dňoch nie je Slovák, ktorý by neplatil korunami alebo dnes eurom, avšak kde sa tieto mince vyrábajú, zrejme veľa ľudí nevie. Preto je potrebné šíriť odkaz Kremnickej mincovne u širokej verejnosti.

Poznámky

- (1) O Kremnickej mincovni vyšlo viacero kníh, možno spomenúť Jozefa Golhu *Kremnická štátna mincovňa*. Toto dielo podáva minimálny pohľad na obdobie rokov 1939 – 1944, značná pozornosť sa venuje SNP a obdobiu okupácie mincovne, celkovo však toto dielo ponúka len okrajový pohľad na situáciu v mincovni a venuje sa skôr výrobe mincí. Podobne sú na tom ďalšie diela, napríklad od Jána Horáka *Kremnická mincovňa*, toto dielo patrí dodnes k neprekonaným publikáciám o mincovni od jej vzniku až po rok 1965, keď dielo vyšlo. Tiež je potrebné spomenúť ďalšie Horákovu dielo *Kremnické dukáty*, venujúce sa razbe zlatých mincí, a jedno z najnovších diel *Kremnická mincovňa: História razby československých a slovenských mincí 1921 – 1992* od Gejzu Chlapoviča, ktoré vyšlo v roku 2001. K nemu je však potrebné povedať, že kniha v niektorých momentoch ponúka nepravdivé informácie, tie by bolo potrebné pri ďalšom vydaní poopraviť. Mincovňa sa spomína aj v množstve numizmatických diel ako napríklad v diele Evy Kolníkovej *Kronika peňazí na Slovensku*, ktoré vo viacerých kapitolách spojených s mincami okrajovo spomína aj mincovňu. Pri všetkých spomenutých dielach je však potrebná verifikácia prameňmi, preto je možné literatúru považovať len za doplnok pri písaní takéhoto typu práce.

Literatúra – dobová tlač a pramene

Slovenský denník, ročník XXI
Ľudová politika, ročník XIV
Gardista, ročník III až V
Nový svet, ročník XIV
Slovák, XI, XII a XIV
Slovák podnikník, ročník VI

Použité archívne pramene:
AMK: SD 655, 659, 666, 680

Summary

The Kremnica mint belongs to the world's unique ones that need to be presented. Even a relatively short period of the Slovak state has brought a lot of interesting insights into the history of the company. The period in question arose only at the outside of an independent state. Germany ran everything from industry to functioning in the country. It was also the case in the Kremnica mint, but the state and Germany oversaw the processing of such expensive metal and coinage. Besides these things the company produced badges, medals and buttons. The post-1943 period was a difficult

period for the company to produce raw materials for production. The mint, thanks to the SNU, managed to survive this difficult period and thanks to many interventions helped the insurgents. The period after the suppression of the SNU meant for the mercenary occupation a subsequent expulsion and the destruction of what could not be taken away. After the liberated lands by the Soviet army, a gradual renewal of the business and the launch of new coins came about. It is to the detriment that the reference of the Kremnicka mint, written since 1328, has been in the last time is shuffling from people's awareness.

O autorovi

Lukáš Volentier absolvoval bakalárske a magisterské štúdium na UMB v študijnom odbore geografia a história. V súčasnosti je študentom v druhom roku doktorandského štúdia na Katedre histórie FF UMB v Banskej Bystrici. Venuje sa dejinám hospodárstva v období Slovenského štátu (1939 – 1945) na príklade vybraných podnikov.

Lukáš Volentier, Martina Rázusa 7, 97401 Banská Bystrica, Slovensko